

DAKTILO
YAZILARI

AKİF KURTULUŞ

AKİF KURTULUŞ
DAKTİLO
YAZILARI

© 2017, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Politika ve Sanat, 1. basım: Avesta Yayınları, 1996
Harita Metod Defteri, 1. basım: Zed Yayınları, 1999
Can Yayınları'nda 1. basım: Mart 2017, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Editör: Emre Taylan

Düzeltili: Mert Tokur, Aylin Samancı Elmasdağ
Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit
Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26
Topkapı-İstanbul
Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3457-1

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com/9789750734571
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 31730

AKİF KURTULUŞ
DAKTİLO
YAZILARI

DENEME

Akif Kurtuluş'un Can Yayınları'ndaki diğler kitabı:

Romantik Korno, 2017

AKİF KURTULUŞ, 1959'da Ankara'da doğdu. 1981'de Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. *Yarın* (1981), *Edebiyat Dostları* (1988) ve *Edebiyat Eleştiri* (1991) dergilerinin kurucuları arasında yer aldı. İlk şiiri 1980 yılında *Türkiye Yazıları* dergisinde yayımlandı. *Yalan Şiirler* (1983), *Tören Provası* (1989), *Kırgınlıklar Galası* (1997), *Herkes Gitmiş* (2005) adlı şiir kitapları yayımlandı. Ayrıca *Politika ve Sanat / Ekim Devrimi (1917-1932)* (1998) araştırma kitabı ile *Romantik Korno* (1998), *Harita Metod Defteri* (2000) adlı deneme kitaplarının yanı sıra *Mihman* (2012) ve *Ukde* (2014) adlı romanları yayımlandı.

İçindekiler

Önsöz	11
POLİTİKA VE SANAT	
Geçiş Süreci Toplumunda Özgün Bir Sanat Pratiği: Proletkült.....	27
RAPP'den Sosyalist Gerçekçiliğe... Ne Kadar Evrensel; Ne Kadar Teorik?	61
Piyon Peşkov'dan Acılı Maksim'e Maksim Gorkiy'in Trajedisi	113
Ekler	
Partinin Edebiyat Politikası Üzerine	157
Tüm Koşulları Sağlayalım	162
23 Ağustos 1934 Tarihli Sabah Oturumunda Kabul Edilen Gorkiy'in Tebliği, S.Y. Maşak'ın Ortak Tebliği ve Ulusal Cumhuriyetler Edebiyatı Tebliği Üzerine ..	168
Karl Radek'in "Enternasyonal Edebiyat" Tebliği Üzerine Sovyet Yazarlar Birliği 1. Kongre Kararı:	170
Parti Örgütü ve Parti Yazını	172
Kaynakça.....	179
HARİTA METOD DEFTERİ	
Sunuş	191
Birinci Bölüm	
Devrimci Mücadelede Boşluk: Sanat Pratiği.....	199

Devrimci Mücadelede Boşluk	212
1970'li Yıllarda Devrimci Politika, Devrimci Sanat	229
Söz'ü Götürmek	241

İkinci Bölüm

“Hangi Dünyaya Kulak Kesilmişse Öbürüne Sağır”	251
<i>Halkın Dostları'nın</i> Vicdanı Olmak	263
Böyle Bir Sonu Hak Etmemişti	271

Üçüncü Bölüm

N'olacak Bu Şair?	289
Bir Vaftiz Töreni İmza Günleri	292
Genç Şair: Artık İsmi Neonlarda	296
Demokrat Şair, 1980 Altı Yıl Git, Sonra Sağa Dön	304
Entelektüel Şiddet İçin: Uçlara	321
Geçmişten Kopmamak Geçmişe Yapışmak	330
Belge Yayınları'nın Yeni Sesleri Hangi Alternatif?	336
Kirpiler, Horozlar ve Kartallar Cinsiyetçi İdeoloji ve Şiir	345
Hangi 68?	365

Önsöz

Daktilo Yazıları, “ismiyle müsemma” daktilomdan çıkan yazılardan oluşuyor. Hayatımıza bilgisayarın girmediği bir dönemin “eski” yazıları.

Eski yazı deyince yıllar önce, Ankara’da çok sanıklı Sıkıyönetim Mahkemeleri’nden birinde, savunma avukatlarından ikisi, Halit Abi (Çelenk) ve ben yan yanayız. 1983 yılı olmalı. Halit Abi küçük bir deftere “eski yazı” ile notlar alıyor. Sıra kendisine gelince çok özenle hazırlandığı besbelli görüşlerini ve taleplerini, mahkemeye yer yer bu notlara göz gezdirerek sunuyor.

Halit Çelenk, özellikle “yeni nesil” için yazıyorum, cumhuriyetten bir yıl önce doğmuş, kuruluş yıllarının ve cumhuriyetin aydınlanma projesinin ürünü bir avukat ve siyasetçiydi. Cumhuriyetin değerlerine sol/seküler bakış açısından neredeyse ödünsüz bir sadakatin temsilcisiydi. Çelenk’ten altı yaş büyük olan, hemen hemen aynı paradigmanın içine doğmuş ve öyle yaşamış Aziz Nesin ve Melih Cevdet’in de notlarını bu yazıyla aldığımı çok sonra öğrendim.

Duruşmaya ara verildiğinde, şaşkınlığımı gizleyerek, merakımı öne çıkaran bir edaya sordum Halit Abi’ye: “Kimse anlamasın diye mi notlarınızı eski yazı alıyorsunuz abi.”

Muzip bir gülümsemeye, “Hayır,” dedi, “böyle daha kolayım gidiyor.”

2016 yazında Emre Taylan, *Harita Metod Defteri* ve *Politika ve Sanat*’ı yeniden basmak istediğinde, bu denli açık ifade ettim mi şimdi emin değilim, ama eski olmasa bile, her iki ki-

tabımın da “eski yazı”yla kaleme alınmış notlar olduğunu düşündüm. Aradan geçen zaman benim onu caydırma, onun da beni ikna çabalarıyla sürdü.

Emre kazandı sonunda. İkna oldum.

Tereddüdüm, yazıların bugün anlaşılamayacağına ilişkin değildi. Eskimiş olduğunu da düşünmedim. Belki şöyle bir şey: Her iki kitabımdaki tartışmalarımın, müdahalelerimin bugün nasıl bir anlamı olabilir? Yoksa elinizdeki kitap, benim yazı maceramın sadece bir parçası mı olacak?

Bunu ben de izleyip görmek istedim.

Yazıların “eski” olduğu doğrudur ama eskiyip eskimediğini ben de göreceğim.

1981 yılından başlayarak kırkinci yılına yürüyen edebiyat hayatımın ilk yarısının yazıları bunlar. Şüphesiz bazı konulara aynı yerden bakmıyorum. Tartışma eksenim, dahası üslubumda da değişimler yaşadım. Bu farklı bakışları taşıyan yazılarım da aslında sağa sola dağılmış durumda. Dergilerde, tabii internet ortamında, meraklıları bunlara ulaşabilir. Bir süre sonra basılı olarak da bu yazılar elinize ulaşabilir. Bilemiyorum. Emre'nin mutlaka kafasında bir şeyler vardır.

Harita Metod Defteri'ndeki son bölümü, “Söyleşiler”i bu baskıda çıkardık. Belki başka bir kitapta hepsi toplanır.

Sovyet Devrimi'nin 1915-1934 yılları arası kendine özgü deneyimini çalıştığım *Politika ve Sanat*'ı da bu tek kitapta toplama fikri başında da hoşuma gitmişti. Ne olsa birbirine değen, biri diğerrinin önünü açan yazılardı.

Bizde okur, kitabı eline aldığıında önsözle başlamaz. Eğer buradan başladıysanız, hoş geldiniz.

POLİTİKA VE SANAT

Herkesin bir macerası vardır. Birilerine şaşırtıcı gelebilir, ama bir “edebiyatçı”nın macerasında “dergi” olmamasını tercih ederdim.

Neden tercih ederdim? *Adamın aptalı “solcu”, solcunun aptalı da dergici olur* da ondan mı? Çok kısaca şunu söyleyebilirim: Edebiyat, öyle varoluş nedeni anlamında filan değil, sözcükten ne anlaşılırsa işte öylece bir “zevk” işi olduğundan. Ya da ben edebiyatla uğraşmayı, bir zevk, bir eğlence işi görüyorum.

Benim de benzer birkaç maceram oldu. *Yarın*’ı çıkarırken, edebiyat benim için hiç de söylediğim gibi görünmüyordu. Edebiyat mı beni, bugün onu gördüğüm gibi görmüyordu yoksa? İkisi de doğru. Kendisinden memnun mesut bir edebiyat okuruyken, neden şiir yazmaya başladım? Neden tutup üstüne üstlük bunları bir de yayımladım? Bende bu soruların yanıtı, itiraf etmeliyim ki, bugün de yok. Belki de bu tür sorular hep “yok satar” da ondan bende de “kalmadı”. Yalnız şu var: Size *yemin ederim*, ilk şiirim yayımlanışını izleyen süreçte “şair” olacağımı bilmiyordum. Hoş bilseydim, yayımlamaz mıydım, bu da ayrı bir konu ama şimdi gönül rahatlığıyla, “Kim itti lan beni?” diyebilirim.

Herkes “başka türlü olamadığı için” şair oluyormuş. Bu da bir tercih. Benim de “herkes” gibi şair olmaktan başka olacağım, –ve olduğum– şeyler vardı. Ben ne onu ne bunu seçtim. Ayıptır söylemesi, yaptığım her işten de zevk almaya çalıştım. Fakat “zevk verenin” de bir sınırı vardır. “Zevk alan”ın da bamteli. Herkes “bir şeylerden rahatsız olduğu” için şair olurmuş. Be-

nim rahatsızlığım, şiir yayımlamaya başladıktan sonra değil, şair olduktan sonra başladı.

Bir süreden beri baktığınız bu kitap –“bakmaya başlayacağınız” demiyorum, çünkü önsözler de dipnotlar gibidir, pek bakılmaz, belki sonradan okunur– işte böyle bir rahatsızlığın ürünüdür. Çünkü zevk almaya çalıştığınız edebiyat denen şey, bütün kurumlarıyla, bir gün gelip sınırlarını size dayatır. Sizin de hani bamteliniz vardır ya! “Başlarım böyle saadete,” dersiniz siz de. O nedenle, edebiyatta 25 ya da 50 yıl, yani gümüş ya da altın madalya alanları anlamakta hiç de güçlük çekmiyorum. Fakat hangi “iş” bu kadar uzun süre yapılabilir? Bunu, bu satırların yazılmaya başlandığı günlerde, haziran ayının sonuna doğru bir akşam körfezde bir “iş yemeği” yerken –çünkü ara sıra garsona, “Oğlum bak hocam ne alır?” diyordum– Ahmet İnam’a söyledim. (“Beni anlıyordu.”) Dolayısıyla bu kadar çok adam –ya da kadın– neden bu “iş”te bu kadar çok ısrar ediyor? Keşke gıpta edebilseydim.

Benim macerama gelince, 1980 Ağustos’unda, Heybeliada’da başladı. Şimdilerde Kavram Yayınları’yla uğraşan Serhat’a, “Neden bir sanat-edebiyat dergisi çıkarmıyoruz?” dediğimde, ne Serhat edebiyat gibi ciddi bir derdi olan biriymi ne de ben onun gözünde edebiyata yakın biri idim. İyi de, “*Arıcılık, halıcılık ya da bilimüm el sanatları üzerine bir dergi çıkaralım,*” demediysem, bir nedeni vardı. Sanıyorum ikimizi de umutlandıran bir hava esti. Heybeliada dönüşü aradan ne geçti ki zaten; bir sabah bir arkadaş evinde geç saat uykuya dalan en büyüğü geride bir 25 yıl bırakmış insanlar, Nenehatun Caddesi’nin gündüz on iki sularında bu kadar sessiz olmasına bir anlam veremedi. Ev halkı haberi, kahvaltı için ekmek almaya giden “çocuk”tan aldı.

Burada *Yarın* tarihi yazacak değilim ama ucundan kıyısından bulaşmamak da olmayacak. *Yarın*, 1984-1985’le alacağı biçimin çok uzağında, işte Nenehatun Caddesi’nin o 12 Eylül’le başlayan sessizliğinin ertesinde yayımına başladı. Yani şunu mu söylemek istiyorum: 12 Eylül olmasaydı, *Yarın* olmazdı. Evet öyle. Ama şu da değil: *Yarın* 12 Eylül’ün ürünüdür. Hayır, böyle değil.

Yani?

Yani, 1981 Ekim'inde yayımlanmaya başlayan dergi, aslında çok bilinen, fakat benim galiba kendime bir türlü itiraf edemediğim bir yanlış üzerine oturuyordu. Orhan Gencebay'ın şarkısındaki "aşk zamanı" gibi, "şimdi edebiyat zamanı"ydı. Edebiyatı ciddiye almayanları ben, sadece Talat Paşa'dır, onun kadim öğrencisi Mustafa Kemal'dir, yani topyekûn "onlar"dır bilirdim. Meğer "biz" de ciddiye almıyormuşuz. Edebiyatı ciddiye almayı burada "tavsiye edecek" değilim; çünkü zaten her türden ciddiyetle aram pek hoş olmadı. Gel gör ki Musa'ya da yaranamadık: Edebiyatı "saraka"ya da alamadık. Demek ki edebiyat bizler için ikame değeri olan bir şeymiş.

Bunu ilk sayının başyazısından, şimdi değil, ama doğrusu o an *da* değil, çok iyi çıkarabiliyorum. "Toplumcu gerçekçiliğin genç soluğu" logosunu –keşke lego olsaydı– düşünürken, belki beni yalancı çıkarabilir ama, ne Semih'in ne de benim, edebiyatın kendisini hedef alan bir kaygımız vardı. *Güya herkes toplumcu gerçekçiydi. Ama en hakiki toplumcu gerçekçilik hangisiydi? Ortalıkta sap samana, toz dumana karışmıştı.* O başyazıda, toplumcu gerçekçilikle ilgili bilimsel çalışmaların yapılmadığından yakınılıyordu. İyi de yayın hayatı boyunca konuya ilişkin tek bir yazı çıkmadı. Toplumcu gerçekçi yönelimlere eleştirel bir bakış ihtiyacından söz ediliyordu. Gel gör ki, toplumcu gerçekçiliğe "yan bakan" tek bir yazı yayımlanmadı. Samimiyetsiz olduğumuzdan mı? Samimiyetimize bugün de inanıyorum. Biz de birikimsizdik, "edebiyat ortamı" da. Birikimsizdik diyorum; siz bunu "cahildik" diye de okuyabilirsiniz. Ama siz de cahildiniz. Hepimiz cahildik. Eleştiriye gelince. Eleştiriyorum diyenler, Zdanof'un, Ahmatova için söylediklerine bzulmaktan başka ne söylüyordu? Edebiyatın tartışıldığı sanılan kahvelerde, "Ben toplumcu gerçekçi değilim," diyenler, "gelseler önce bizi keserler"den başka ne tür bir argüman üretebiliyorlardı? 70'li yıllardan 80'lere, Türkçe edebiyat ortamı, sosyalist gerçekçilik üzerine, övgü ve yergiyi bir kenara bırakırsanız, satır aralarından toplansa belki bir dergi yazısı yapacak "literatür" bırakmıştı. Artı; toplumcu gerçekçiliği eleştirdiğini sananların da sosyalizme olan mesafesi bizi rahatsız ediyordu. Belki de bize öyle geliyordu. Tabii şu da var; 1981 yılında toplumcu gerçekçiliğe gard almayı, politik açıdan nazik bulacak kadar –bu

sözcüğü özellikle seçtim– bir vicdan sahibiydik. Zaten sorun da buradaydı. Hani biraz önce, kaygıdan söz ettim ya; sosyalist gerçekçilikle ifade edilen kaygının, sanat ve edebiyatın dışında ne varsa onu merkez alacağını anlayabilmek için, hadi “bizim” demeyeyim, benim birkaç fırın ekmek yemem gerekiyordu. Tam benim buna gözüm kesmişken, *eski çamlar bardak oldu*. Özeti; çamlardan henüz sakız alındığı bir dönemde toplumcu gerçekçilikle, edebiyatın ikame edildiği bir coğrafyadan bir mesaj (hatta “sosyal içerik”) vermeye çalıştık. Demek “biz” ordaymışız. Beğenmediniz mi? Peki, “ben” ordaydım.

1983 baharında dergiden ayrıldım. İlgisi yok; “orda” olmak istemediğimden değil. Düşmanın bildiğini dosttan neden saklamalı? Bir gün, derginin vasisiyle arama kara kedi soktum, böylece dergiyle de ilişik kesmem gerekti: “Aman bizde âdet böyledir.” Sanat ve edebiyatla ilerleyen yıllarda kuracağım ilişkinin gelişme trendine baktığımda, bu vesayet ilişkisini ciddi bir hesaplama konusu yapmayışımı, önemli bir eksiklik olarak buraya kaydetmeliyim. Neyse; sonuçta muhasebeye uğramadan çekmecemi boşalttım ve çıktım. Kaldı ki ne derginin *düzenli bir muhasebesi* vardı ne de benim derli toplu bir çekmecem. Taraflar, bir-iki pürüz dışında, neredeyse tereyağından kıl çeker gibi bu işi hallettiler.

Yalnız bir şey var: Ne kadar kaytardım bilemem ama 1982 sonuyla birlikte bir muhasebeye başlamıştım. Galiba toplumcu gerçekçilik denen şeyle aramda ilk tatsızlık da bu aralar çıkmaya başladı. Oysa ben sadece, herkesinki kadar basit ama herkese görüldüğü kadar “kuzgun” hayatıma ilişkin sorular soruyordum. Şimdi ipinden boşalmış tespah taneleri gibi dört bir yana dağılmış bir grup arkadaşımınla birlikte “*aynaya bakınca iskeletimi görmeye*” çalışırken, yine İsmet Özel’den aşırarak söylersem, “*Waldo, sen neden burada değilsin?*” demek istiyordum. Neden? Çünkü bakıyorum da, “Sen neden ordasın?” diye soran da yokmuş. O halde neden? İnsan, ne kadar kendini kanatmaya çalışırsa çalışsın, bu işi sağlık ocağına yakın bir yerde yapmak istiyor. O aralar benim sağlık ocağım da *Abramoviç Yoffe* oldu.

Deutscher’in, Trotskiy biyografisini okurken tanıştığım bu adamın Trotskiy’e bırakılmış son mektubuyla karşılaştığım

zaman duyduğum sarsıntıyı şu anda bile hissediyorum. Adler'in hastası, devrimci Yoffee, canına kıymadan az önce kalem almış satırlarda, bu dünyada tek bir insan bile kalmayacak kadar büyük bir felaket olsa, mutlaka bir insanın başka bir gezegene sığıp olacağına ve orda yine hayatın devam edeceğine olan inancından söz eder. Bu da benim narkozum oldu. Demek ki, "uygar"mışım. Bir intihar, şehirde başka bir insanın narkozu oluyor. Güçlü bir narkozmuş, hâlâ idare ediyorum. Ya da hâlâ Pavese'nin sözünü dinliyorum. "Kötü olduğumu" söylemiyorum. Bakarsın birileri buna inanabilir.

Pardon, ben size toplumcu gerçekçilikten söz ediyordum.

Osman Çutsay'la *Edebiyat Dostları*'nı (ED) tartışmaya başladığımızda –aramızdaki ilk paslaşma 1986 Nisan'ıdır– "Hoca, peki, şu sosyalist gerçekçilik?" dediğimi hatırlıyorum. Ben demediysem, o demiştir. 1986 Kasım'ında dergi işi ciddiye binince, üzerinde konuştuğumuz şeylerin başında da sosyalist gerçekçilik vardı. Altı yıl önceden baktığımda, Hüsamet'in *anti-hümanizm* mazgalından yaptığı bir-iki taciz atışı, benim birkaç ses bombam, Osman'ın galiba pılav üstü az "öfke"si dışında, biz bunu Osman'la sadece "konuşmuşuz". *Edebiyat Dostları* ayrı bir hikâyedir. Ben burada *Yarın*'ı da, *Edebiyat Dostları*'nı da konuşmak niyetinde değilim. Olabildiğince, bu kitabın "dibace"sini ya da "esbab-ı mucibe"sini anlatmaya çalışıyorum. Ama çok üstüme gelirsiniz, diyeceğim şudur: *Edebiyat Dostları*'nı, topunuza değişmem. Yetmedi mi? Peki, o zaman alayınıza değişmem. Şimdilik bununla yetinmeye çalışın.

Fakat ED'de, ya da *edebiyat kamuoyunun* taktığı adla ED (üşmanları)'nda, sosyalist gerçekçilik neden bir derinlik olmadı? Öyle ya, bu sorunun da *makul ve mantıklı* bir yanıtı olmalı. Yanıtı, *uzun sürmüş bir cehaletle* ilgilidir. Yoklukta eşitlik sağlamak için bu kavramı kullandım. Aslında bilgisizlik demek daha doğrudur. *Edebiyat Dostları* bilgisizlikte eşit olabilir ama en azından cehalet konusunda averajının çok iyi olduğunu söylemeliyim.

Bana gelince; şimdi siz benim bu cehalet perdesini yırttığımı düşünüyorsunuz. Ben öyle düşünmüyorum. Her ne kadar cehaletin yazgım olduğunu sanmamanız gerekiyorsa ve ben de öyle sanmıyorsam da, size söylemek istediğim şudur: Bildiğim bir şey varsa sizden daha az cahil olmadığımdır.

Akif Kurtuluş'un *Politika ve Sanat ile Harita Metod Defteri* isimli kitapları, *Daktilo Yazıları* başlığı altında, "bir" kitap olarak bir araya geldi.

Derin, kuvvetli ve entelektüel enerjisi yüksek bu yazılar, Ekim Devrimi öncesi ve sonrasında yoğun olarak ortaya çıkan sanat-iktidar çatışması; sanatın, gerçekliği kavrama ve kurma sorunu gibi önemli meselelere değiniyor. Aynı zamanda Türkiye'deki sanat pratiklerini, eleştirinin besleyici damarından vazgeçmeden çözümlüyor.

Politikanın, "kültür dünyası"nı kestiği ve sanatçıların da "politik olan"la kesişmekteki tutum ve meselelerine dair yekpare bir çalışma...

